

گزارش نحوه پراکندگی شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در سطح کشور

مدیریت کل مقررات، مجوزهای بانکی و مبارزه با پولشویی

تدوین و نگارش: منصور ملکی

آبان ۱۳۹۴

معاونت نظارتی

بانک مرکزی جمهوری

اسلامی ایران

بلوار میرداماد، شماره ۱۹۸

تلفن: ۲۹۹۵۱ (۹۸۲۱+)

وب سایت: www.cbi.ir

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

معاونت نظارتی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مقدمه

از جمله موضوعات مهم و قابل تأمل در نظام بانکی کشور، نحوه پراکندگی شعب بانکها در سطح کشور است. بر اساس این بررسی می‌توان نشان داد که هر استان با توجه به میزان جمعیت و نیز ظرفیت تولید و شرایط اقتصادی و تجاری آن، چه نسبتی از تعداد شعب بانکها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی را در اختیار دارد. سؤالی که بعضاً میان صاحب‌نظران مطرح بوده، میزان انطباق تعداد شعب بانکها با نیاز واقعی بخش پولی و مالی اقتصاد می‌باشد. برخی، تعداد زیاد شعب بانکی را یکی از معضلات اقتصاد کشور برشمرده و معتقدند لازم است بانکها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی برای افزایش تعداد شعب خود، با محدودیت‌هایی مواجه باشند. از طرف دیگر، برخی دیگر نیز ایجاد محدودیت برای بانکها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی جهت گسترش تعداد شعب خود را غیر قابل توجیه و مخالف با محیط مساعد کسب و کار می‌دانند و معتقدند این خود بانکها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی هستند که باید بر اساس میزان سرمایه، سودآوری، سیاست‌ها و برنامه‌های بازاریابی خود نسبت به تعیین تعداد شعب تصمیم‌گیری نمایند. این گزارش بر آن است تا به طور مختصر و اجمالی مروری آماری بر نحوه پراکندگی شعب بانکها در سطح استان‌های مختلف داشته باشد.

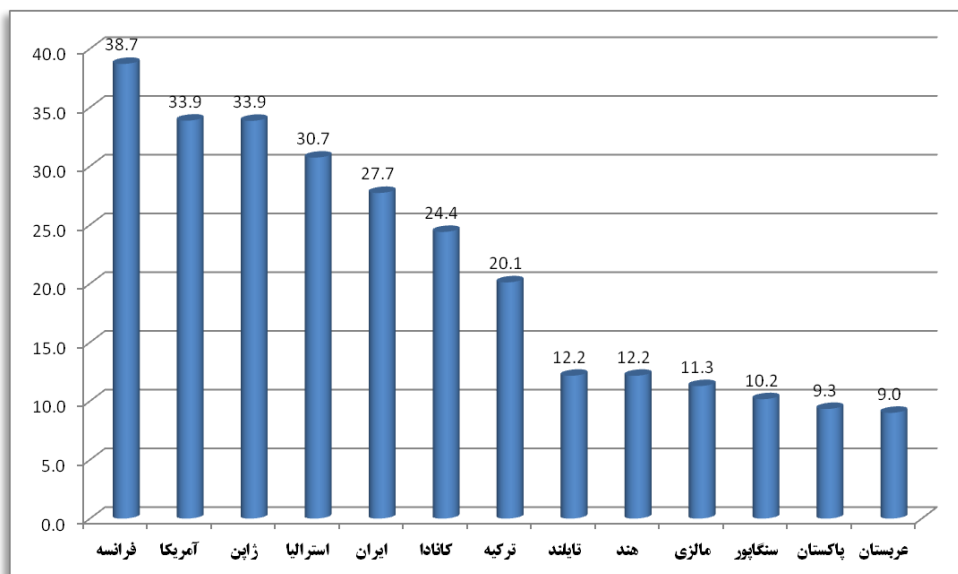
بررسی تعداد نسبی شعب بانکی در کشورهای مختلف

در کشورهای مختلف، بسته به اینکه نظام تأمین مالی آنها بیشتر متکی بر بازار پول است یا بازار سرمایه، تعداد شعب بانکی در هر کدام فرق می‌کند. در کشور ما بخش بانکی، بخش قابل ملاحظه‌ای از نظام مالی کشور را تشکیل می‌دهد، به طوری که در سال ۱۳۹۳ حدود ۸۹٫۲ درصد از تأمین مالی اقتصاد کشور توسط نظام بانکی انجام شده است؛ لذا لزوم وجود تعداد بیشتری از مؤسسات پولی و اعتباری را نیز اقتضا می‌کند. بنابراین نمی‌توان صرفاً با توجه به مقایسه آماری بین میزان فراوانی نسبی تعداد شعب بانکی در کشورهای دیگر و فارغ از ویژگی‌های خاص نظام پولی و مالی اقتصاد ایران، نسبت به تعداد مطلوب شعب بانکی اظهار نظر نمود.

همان‌گونه که در شکل شماره ۱ مشاهده می‌شود، بر اساس آمارهای بانک جهانی، در کشورمان به ازای هر یکصد هزار نفر، تعداد ۲۷/۷ شعبه بانکی وجود دارد که در مقایسه با دیگر کشورها از وضعیت متعادلی برخوردار است. اکثر کشورهای توسعه‌یافته به طور نسبی دارای تعداد شعبه بیشتری نسبت به ایران هستند، بطوری که مثلاً در فرانسه به ازای هر یکصد هزار نفر جمعیت، ۳۸/۷ شعبه بانکی وجود دارد. از سوی دیگر اکثر کشورهای منطقه به طور نسبی تعداد شعبه کمتری نسبت به ایران دارند.

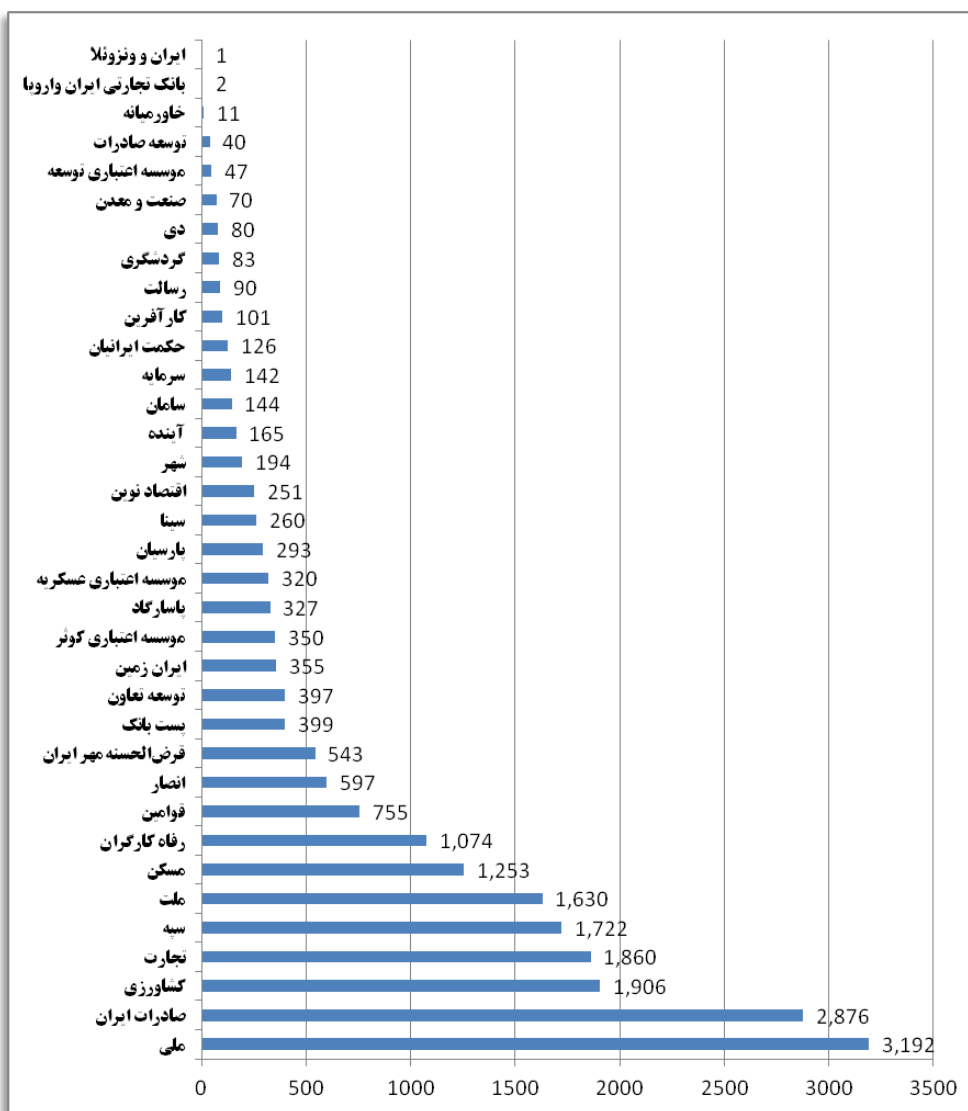
شکل شماره ۱: تعداد شعب بانکی در کشورهای مختلف به ازای هر یکصد هزار نفر (آمار بانک جهانی، ۲۰۱۳)

این آمار نشان می‌دهد که در کشورهای توسعه‌یافته به رغم توسعه بانکداری الکترونیک، کماکان تعداد شعب بانکی نسبت به کشورمان و دیگر کشورهای منطقه بیشتر است که البته در سال‌های آینده می‌توان انتظار داشت با گسترش بیشتر خدمات بانکداری الکترونیک و مجازی به طور نسبی تعداد شعب این کشورها نیز کاهش یابد. همچنین در بین کشورهای منطقه، کشورمان به ازای هر یکصد هزار نفر جمعیت دارای تعداد بیشتری از شعب بانکی است. این آمار در کشور ترکیه ۲۰/۱، کشور مالزی ۱۱/۳ و در کشور عربستان در سطح پایین‌تری حدود ۹ می‌باشد. بنابراین در مجموع به نظر می‌رسد جایگاه ایران به لحاظ دارا بودن تعداد شعب بانکی در سطح کشورهای منطقه و توسعه یافته در وضعیت بینابینی قرار دارد.

تعداد شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در کشور

بر اساس آمار اداره مجوزهای بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تا پایان شهریور ۱۳۹۴، تعداد کل شعب دارای مجوز بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی ۲۱,۶۵۶ شعبه می‌باشد. همان‌طور که در شکل شماره ۲ مشاهده می‌گردد، بانک ملی (۳,۱۹۲ شعبه)، صادرات ایران (۲,۸۷۶ شعبه) و کشاورزی (۱,۹۰۶ شعبه) دارای بیشترین شعبه و بانک‌های خاورمیانه، بانک تجارتي ایران و اروپا، و بانک ایران و ونزوئلا دارای کمترین شعب در سطح کشور هستند.

شکل شماره ۲: تعداد شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در کشور

پراکندگی تعداد شعب بانک‌ها در استان‌های کشور

در خصوص نحوه پراکندگی شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در استان‌های مختلف کشور، همان‌گونه که در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود استان‌های تهران، اصفهان و خراسان رضوی بیشترین و استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، خراسان شمالی و ایلام کمترین آمار شعب را به خود اختصاص داده‌اند.

نام استان	تعداد شعب در استان	تعداد شعب در مرکز استان	استان	تعداد شعب در استان	تعداد شعب در مرکز استان	تعداد شعب در استان	تعداد شعب در مرکز استان
آذربایجان شرقی	۹۶۷	۵۲۳	خراسان شمالی	۲۰۰	۹۴	بویراحمد و کهگیلویه	۱۷۴
آذربایجان غربی	۶۷۶	۲۷۸	خوزستان	۱۰۸۸	۴۱۸	گلستان	۴۳۹
اردبیل	۳۵۳	۲۰۰	زنجان	۳۰۸	۱۸۲	گیلان	۷۷۱
اصفهان	۱۵۱۴	۷۷۹	سمنان	۳۴۲	۱۱۶	لرستان	۴۵۴
البرز	۴۶۷	۳۵۷	سیستان و بلوچستان	۴۷۰	۱۹۴	مازندران	۹۵۰
ایلام	۲۴۷	۱۱۸	فارس	۱۳۵۰	۶۳۴	مرکزی	۴۳۶
بوشهر	۴۱۶	۱۴۵	قزوین	۳۵۶	۲۴۹	هرمزگان	۵۴۹
تهران	۴۱۱۰	۳۷۱۳	قم	۳۰۹	۳۰۳	همدان	۴۲۰
چهارمحال و بختیاری	۳۱۷	۱۷۳	کردستان	۳۶۳	۱۴۸	یزد	۵۲۷
خراسان جنوبی	۲۷۹	۱۲۱	کرمان	۸۳۳	۳۴۳		
خراسان رضوی	۱۴۱۴	۸۳۱	کرمانشاه	۵۵۷	۳۳۱		

جدول شماره ۱: تعداد شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در استان‌ها و مراکز استان

همچنین بر اساس آمار سرانه شعب در استان‌ها و مراکز استان به ازای هر یکصد هزار نفر، همان‌طور که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌گردد، استان‌های سمنان، یزد و ایلام هرکدام با ۵۴، ۴۹ و ۴۴ شعبه به ازای هر یکصد هزار نفر جمعیت دارای بیشترین سرانه شعبه بانک در کشور هستند. از سوی دیگر استان‌های آذربایجان غربی، البرز و سیستان و بلوچستان نیز کمترین سرانه شعب را دارند. اما سرانه شعب مراکز استان‌ها نشان می‌دهد، مراکز استان‌های سمنان، کهگیلویه و بویراحمد و بوشهر بیشترین سرانه شعب بانکی را به خود اختصاص داده‌اند.

از دیگر آمارهای جالب توجه در اینجا می‌توان به تمرکز شعب در مراکز استان‌ها با توجه به تمرکز جمعیتی مراکز استان‌ها اشاره نمود. همان‌طور که در شکل شماره ۳ مشاهده می‌شود، مراکز استان‌های قم، البرز و تهران به ترتیب دارای بیشترین تمرکز جمعیتی در هر استان و استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، گلستان و مازندران دارای کمترین تمرکز جمعیت در مرکز استان هستند؛ اما بر اساس تعداد شعب،

بیشترین تمرکز تعداد شعب مربوط به استان‌های قم، تهران و البرز و کمترین تمرکز شعب مربوط به مرکز استان‌های بوشهر، سمنان و مازندران می‌باشد. همچنین تفاضل این دو شاخص به عنوان میزان اختلاف بین تمرکز جمعیتی و تمرکز تعداد شعب در مرکز هر استان نشان می‌دهد که استان‌های قزوین، کهگیلویه و بویراحمد و چهارمحال و بختیاری و بختیاری به ترتیب دارای بیشترین تفاوت بین تمرکز جمعیتی و تمرکز تعداد شعب بانکی در مراکز استان می‌باشند، به بیان دیگر در این استان‌ها، به جز مرکز استان، سایر مناطق از پوشش کمتر تعداد شعب در مقایسه با دیگر استان‌ها برخوردارند. اما استان‌های مرکزی، مازندران و البرز کمترین تفاوت بین تمرکز جمعیت و تمرکز شعب در مرکز استان را دارا هستند. البته همانطور که در شکل نیز ملاحظه می‌گردد، در تمام استان‌های کشور، میزان تمرکز شعب در مرکز استان بیش از میزان تمرکز جمعیتی مراکز استان می‌باشد، که به نظر می‌رسد به منظور دسترسی عادلانه‌تر به خدمات بانکی ضرورت دارد این نسبت‌ها متعادل‌تر گشته تا کلیه نواحی هر استان بتواند به خدمات بانکی دسترسی داشته باشد.

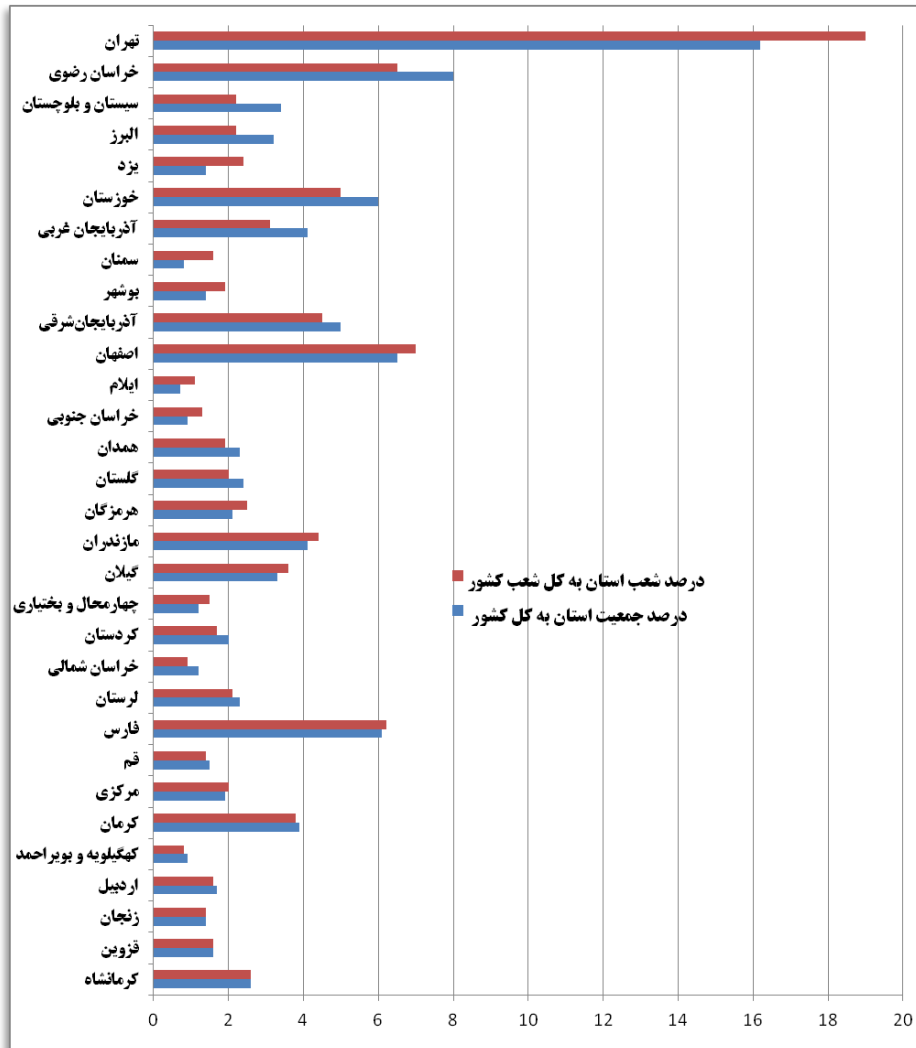
نام استان	شعب در استان	سرانه شعب در مرکز استان	استان	شعب در استان	سرانه شعب در مرکز استان	استان	شعب در استان	سرانه شعب در مرکز استان
آذربایجان شرقی	۲۶	۳۶	خراسان شمالی	۲۳	۵۱	بویراحمد و کهگیلویه و	۲۶	۷۶
آذربایجان غربی	۲۲	۴۷	خوزستان	۲۴	۴۰	گلستان	۲۵	۶۱
اردبیل	۲۸	۴۸	زنجان	۳۰	۵۲	گیلان	۳۱	۴۹
اصفهان	۳۱	۴۴	سمنان	۵۴	۸۵	لرستان	۲۶	۴۹
البرز	۱۹	۲۱	سیستان و بلوچستان	۱۹	۳۳	مازندران	۳۱	۶۳
ایلام	۴۴	۷۱	فارس	۲۹	۴۸	مرکزی	۳۱	۳۹
بوشهر	۴۰	۷۴	قزوین	۳۰	۵۸	هرمزگان	۳۵	۶۲
تهران	۳۴	۴۷	قم	۲۷	۳۱	همدان	۲۴	۳۹
چهارمحال و بختیاری	۳۵	۷۱	کردستان	۲۴	۴۷	یزد	۴۹	۶۶
خراسان جنوبی	۴۲	۷۱	کرمان	۲۸	۵۷			
خراسان رضوی	۲۴	۳۴	کرمانشاه	۲۹	۴۱			

جدول شماره ۲: سرانه شعب هر استان و مراکز استان کشور به ازای هر یکصد هزار نفر جمعیت

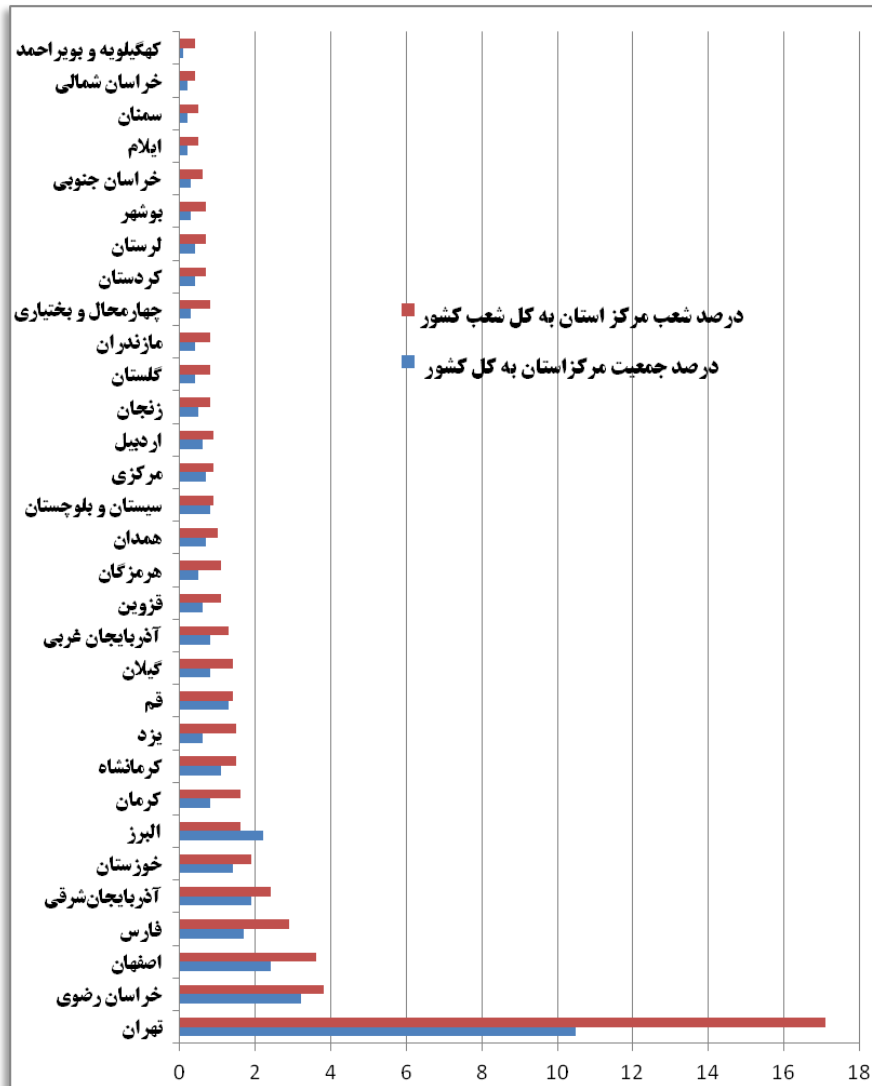
شکل شماره ۳: میزان تمرکز شعب در مراکز استان‌های کشور با توجه به تمرکز جمعیتی مرکز استان

همچنین می‌توان تعداد نسبی شعب هر استان را نسبت به جمعیت هر استان به منظور مشاهده میزان پراکندگی شعب در استان‌های مختلف مورد بررسی قرار داد. بر این اساس، همان‌طور که در شکل شماره ۴ مشاهده می‌شود، به طور نسبی استان‌های تهران، اصفهان و خراسان رضوی به ترتیب بیشترین میزان تعداد نسبی شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی را به خود اختصاص داده‌اند. اما شاخص مهمی که در اینجا می‌توان به عنوان میزان دسترسی عادلانه کلیه استان‌ها به شعب مزبور ارایه نمود تفاوت در میزان تمرکز شعب در استان و تمرکز جمعیتی در هر استان است.

شکل شماره ۴: درصد شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی هر استان با توجه به درصد جمعیت استان

بر این اساس کمترین تفاوت در این دو شاخص مربوط به استان‌های زنجان، قزوین و کرمانشاه و بیشترین تفاوت نیز مربوط به استان‌های تهران، خراسان رضوی و سیستان و بلوچستان می‌باشد. در مجموع این آمار نشان می‌دهد در سطح کشور به طور متوسط هر استان ۳/۲۳٪ جمعیت کشور را در اختیار دارد و ۳/۲۲٪ از شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در هر استان قرار دارد لذا در سطح استان‌های مختلف پراکندگی شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی، عادلانه‌تر از پراکندگی شعب در مرکز هر استان (مرکز استان نسبت به سایر مناطق استان) می‌باشد.

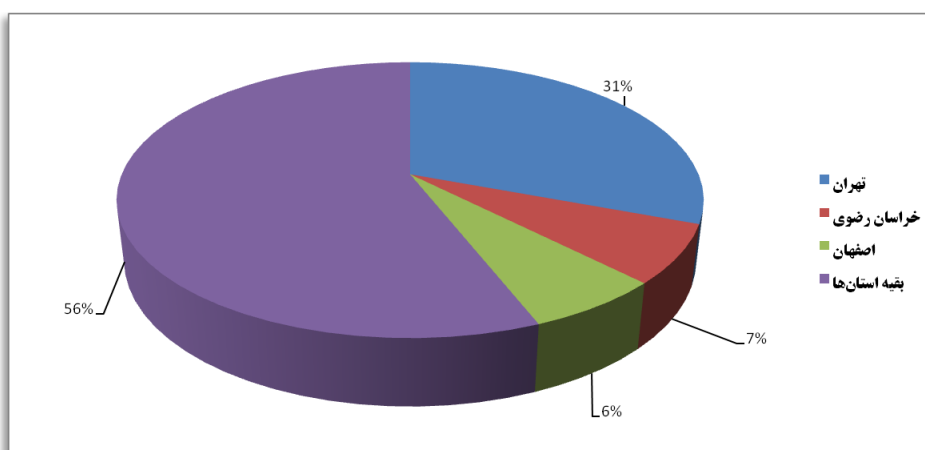

شکل شماره ۵: درصد شعب مراکز استان به کل شعب کشور با توجه به تمرکز جمعیتی مرکز استان

شاخص دیگری که در این زمینه می‌توان بررسی نمود، مقایسه نسبی میزان تمرکز شعب در مراکز استان‌ها با توجه به جمعیت مرکز هر استان است. بر این اساس، همان‌گونه که در شکل شماره ۵ مشاهده می‌شود، مراکز استان‌های تهران، خراسان رضوی و اصفهان به طور نسبی دارای بیشترین تعداد شعب در مقایسه با دیگر مراکز استان و مراکز استان‌های سمنان، خراسان شمالی و کهگیلویه و بویراحمد دارای کمترین تعداد شعب می‌باشند. همچنین آمار مربوط به تفاوت در میزان تمرکز نسبی جمعیتی در مرکز هر استان و تمرکز تعداد شعب، نشان می‌دهد، مراکز استان‌های قم، سیستان و بلوچستان و خراسان شمالی به طور نسبی کمترین تفاوت بین تمرکز جمعیتی و تمرکز تعداد شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی، و مراکز استان‌های تهران، اصفهان و فارس دارای بیشترین تفاوت در این آمار هستند.

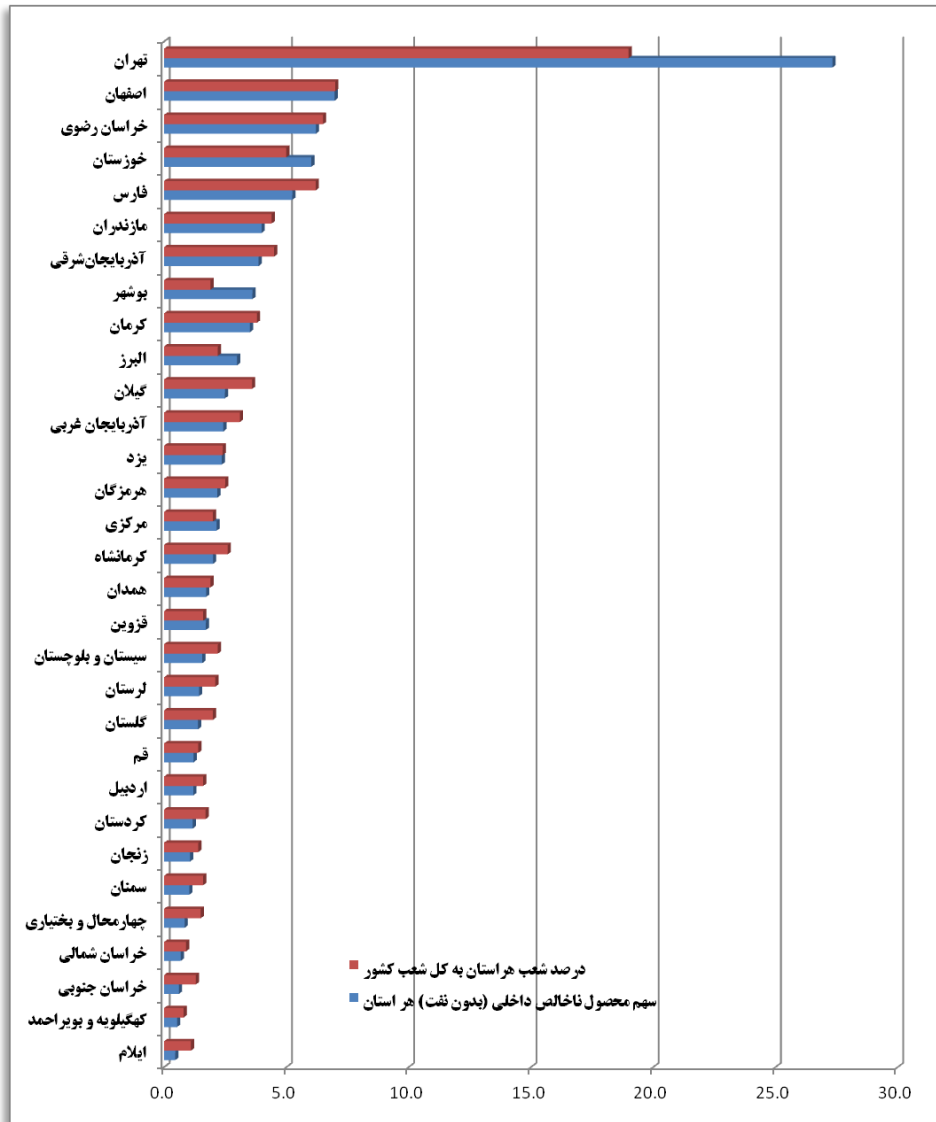

همچنین، آمار مربوط به تعداد شعب بانکی در مراکز استان‌های کشور (شکل شماره ۶) نشان می‌دهد، مراکز استان‌های تهران، خراسان رضوی و اصفهان بیشترین تعداد شعب بانکی را در اختیار دارند که در این میان شهر تهران با داشتن حدود ۳۱٪ از کل شعب بانکی مراکز استان‌های کشور، اختلاف قابل توجهی با دیگر شهرهای کشور پیدا کرده است که البته با توجه به جایگاه شهر تهران در مبادلات اقتصادی کشور و سهم آن در ایجاد ارزش افزوده، وجود تعداد بیشتری از شعب بانکی در این شهر تا حدودی می‌تواند قابل توجیه باشد.

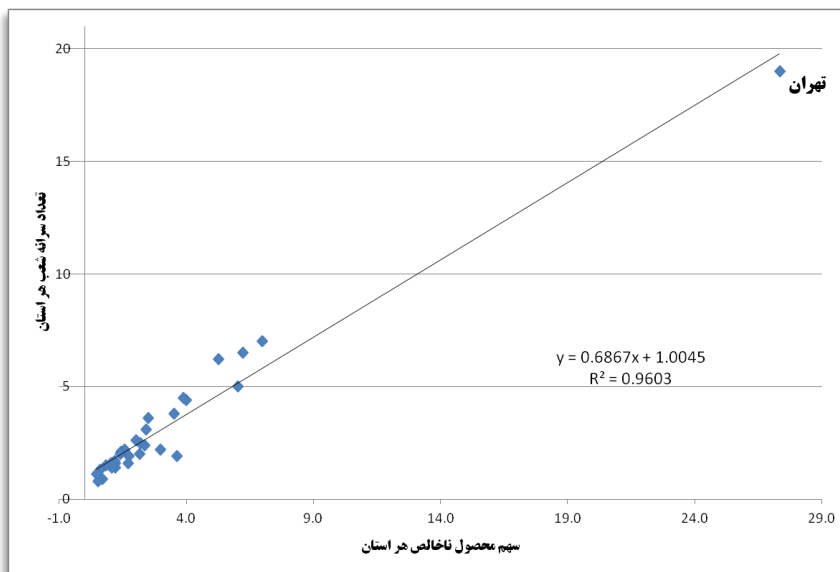

شکل شماره ۶: درصد شعب مراکز استان‌های کشور به کل شعب مراکز استان

از دیگر موضوعاتی که در اینجا می‌توان به عنوان شاخص‌های مهم اثرگذار بر تعداد شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در استان‌های کشور بیان نمود، توجه به ظرفیت اقتصادی و میزان تولید ناخالص داخلی هر استان می‌باشد. بر اساس آخرین آمار اعلام شده از سوی مرکز آمار ایران، استان‌های تهران، اصفهان و خراسان رضوی، هر کدام به ترتیب با ۲۷/۳، ۷ و ۶/۲ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور (بدون احتساب نفت)، بیشترین سطح تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داده‌اند. از سوی دیگر، استان‌های خراسان جنوبی، کهگیلویه و بویراحمد و ایلام نیز کمترین سهم را در تولید ناخالص داشته‌اند. همان‌گونه که در شکل شماره ۷ و ۸ مشاهده می‌شود، رابطه مثبت و معنی‌داری بین سهم هر استان از سطح تولید ناخالص داخلی و نیز تعداد شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در هر استان وجود دارد. این موضوع بدان معنی است که پراکندگی شعب در سطح استان‌های مختلف کشور متناسب با سطح تولید و مشارکت در ایجاد ارزش افزوده هر استان بوده است. بر این اساس، آمارهای موجود نشان می‌دهد، به طور متوسط هر استان ۳/۲ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده و نیز در هر استان به طور متوسط ۳/۲۲ درصد از کل شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری کشور قرار دارد، که اختلافی بین این دو شاخص مشاهده نمی‌شود.

شکل شماره ۷: سهم هر استان از تولید ناخالص داخلی (بدون نفت) در مقایسه با تعداد شعب هر استان

شکل شماره ۸: رابطه سهم تولید ناخالص استانی و تعداد شعب هر استان

جمع بندی و نتیجه گیری

در این گزارش، به طور مختصر نحوه پراکندگی شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در سطح کشور و نیز در سطح هر استان مورد بررسی قرار گرفت. همان گونه که اشاره گردید، بر اساس آمارهای بانک جهانی (سال ۲۰۱۳)، در کشورمان به ازای هر یک صد هزار نفر، تعداد ۲۷/۷ شعبه بانکی وجود دارد که با توجه به آمار دیگر کشورهای توسعه یافته و نیز کشورهای منطقه به نظر می‌رسد جایگاه ایران به لحاظ دارا بودن تعداد شعب بانکی در سطح کشورهای منطقه و توسعه یافته در وضعیت بینابینی قرار دارد.

بر اساس آمار ارایه شده از سوی اداره مجوزهای بانکی، تعداد کل شعب دارای مجوز بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی ۲۱,۶۵۶ شعبه می‌باشد که از این میان، بانک‌های ملی، صادرات ایران و کشاورزی دارای بیشترین شعبه در سطح کشور هستند. در خصوص نحوه پراکندگی شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در استان‌های مختلف کشور، استان‌های تهران، اصفهان و خراسان رضوی بیشترین و استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، خراسان شمالی و ایلام کمترین آمار شعب را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین، بر اساس آمار سرانه شعب در استان‌ها و مراکز استان به ازای هر یک صد هزار نفر، استان‌های سمنان، یزد و ایلام دارای بیشترین سرانه شعب مزبور در کشور هستند.

بیشترین تمرکز تعداد شعب در مراکز استان، مربوط به استان‌های قم، تهران و البرز و کمترین تمرکز شعب در مرکز مربوط به استان‌های بوشهر، سمنان و مازندران می‌باشد. همچنین، استان‌های قزوین، کهگیلویه و بویراحمد و چهارمحال و بختیاری به ترتیب دارای بیشترین تفاوت بین تمرکز جمعیتی و تمرکز تعداد شعب در مراکز استان می‌باشند. آمارهای فوق همچنین نشان می‌دهد، در سطح کشور به طور متوسط هر استان ۳/۲۳٪ جمعیت کشور را در اختیار دارد و ۳/۲۲٪ از شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در هر استان قرار دارد که این موضوع نشان می‌دهد، در سطح استان‌های مختلف پراکندگی شعب متعادل‌تر از پراکندگی شعب در مرکز هر استان (مرکز استان نسبت به سایر مناطق استان) می‌باشد.

همچنین، بررسی سطح تولید ناخالص داخلی هر استان بر اساس داده‌های مرکز آمار ایران نیز نشان می‌دهد، بر اساس آمارهای موجود به طور متوسط هر استان ۳/۲ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده و بر اساس آمار مربوط به سهم هر استان از تعداد شعب بانکی کشور، می‌توان ملاحظه نمود که اختلافی بین این دو شاخص وجود ندارد. لذا می‌توان گفت، پراکندگی شعب

بانکی در سطح کشور به طور نسبی هم نسبت به جمعیت هر استان و هم نسبت به ظرفیت تولیدی، اقتصادی و تجاری هر استان متعادل بوده است. از سوی دیگر آمارهای بین‌المللی نیز نشان می‌دهد که کشورمان به لحاظ تعداد شعب بانکی به ازای هر یک صد هزار نفر جمعیت تقریباً در جایگاه متعادلی نسبت به کشورهای توسعه‌یافته و نیز کشورهای منطقه قرار دارد.